

УДК [78.071.2:378.016]:004

Євген Карпенко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
ORCID ID 0000-0002-4867-9986

Світлана Крамська

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
ORCID ID 0000-0002-1114-1402

DOI 10.24139/2312-5993/2021.01/402-414

ВИВЧЕННЯ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається діалектичний процес із теоретичних проблем та методично-творчих знахідок у практиці проведення онлайн-занять із дисципліни «Хорове диригування» в умовах вимушеної ситуації карантину. Авторами розкриваються особливості фахової підготовки диригентів в окресленому контексті, конкретизується їх власний підхід до проблеми дистанційного навчання в закладах вищої освіти мистецького спрямування. У статті визначаються методичні аспекти щодо змін у підходах до застосування традиційних методів навчання фаховій дисципліні диригентського циклу, висвітлюються нові можливі шляхи та ефективні методи диригентсько-хорової освіти талановитої молоді в непростих умовах сучасності.

Ключові слова: хорове диригування, дистанційна освіта, методи навчання, комп'ютерні технології

Постановка проблеми. Новітні шляхи реформування вищої освіти в Україні спонукають сьогодні науковців, педагогів та практиків до перегляду, оновлення і зміни підходів до її організації, у результаті якої очікуватиметься розвинення таких якостей особистості, як відповідальність, ініціативність, творча активність, самостійність, внутрішня готовність до саморозвитку й самоосвіти. Потужне зростання нових інформаційних та комп'ютерних технологій, соціально-економічні умови сьогодення ведуть до підвищення вимог, що висувуються до професійних якостей сучасних фахівців будь-якої сфери.

Інтенсивне реформування української освіти та постійне зростання вимог щодо рівня фахових компетентностей випускників ЗВО повною мірою стосується і підготовки хорових диригентів та вчителів музичного мистецтва, які, зазвичай, є керівниками шкільних хорів та вокальних виконавських колективів. Незважаючи на значущі виклики, які висунула перед освітянами сучасна ситуація з пандемією, реформування освіти впевнено продовжує здійснюватись, а тимчасовий перехід на дистанційну форму навчання не слід вважати катастрофою та приводом до відмови від започаткованих реформ.

Онлайн-освіта висуває до життя вимоги щодо пошуку нових підходів до навчання в закладах вищої освіти і дистанційні форми викладання

сьогодні впроваджені майже в усі галузі навчання молоді. В окресленому контексті фахова підготовка хороших диригентів не стала винятком.

Аналіз актуальних досліджень. Все більшої популярності в освіті набувають інноваційні підходи з акцентом не тільки на отриманні студентом знання та вміння, але й на формування в нього системи фахових компетентностей, які визначаються в здатності самостійно розв'язувати проблеми та завдання у сфері професійної діяльності.

Тому актуальність обраної теми полягає в необхідності адаптації методики викладання хорошого диригування в закладах вищої освіти України в умовах пандемії та карантину. Науковий підхід до обґрунтування переваг та недоліків застосування певних методів навчання диригуванню в умовах дистанційної освіти сприятиме не тільки збереженню якості підготовки фахівців, але й, певною мірою, удосконаленню процесу формування фахових компетентностей майбутніх диригентів.

Проблема дослідження визначається нагальною потребою корегування процесу підготовки студентів з хорошого диригування в інститутах сфери культури і мистецтв, музичних факультетів педагогічних університетів унаслідок зміни умов навчання в період карантину.

Мета статті – аналіз проблеми навчання хорошему диригуванню в сучасних умовах дистанційної освіти, виявлення ефективних методів викладання дисципліни «Хорове диригування» у практиці проведення онлайн-занять за фахом.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використовувалися такі методи: аналітичний – для вивчення педагогічних, психологічних, методичних та мистецтвознавчих джерел із метою розв'язання обраної проблеми; метод узагальнення – для висвітлення поняттєвого апарату роботи, формулювання її теоретичних положень, розкриття методичних аспектів та висновків.

Аналіз актуальних досліджень. Умовами пандемії та впровадження карантину сьогодні продиктована необхідність започаткування дистанційної освіти як загального засобу навчання. Раптова зміна умов викладання і навчання викликала не тільки велику кількість освітніх проблем, але й інтенсифікувала роботу науковців у контексті їх вирішення. Фондом науково-методичних праць, створених у недавньому минулому, забезпечена підготовка української освіти до інтенсивного впровадження у практику сучасних комп'ютерних технологій, без яких дистанційне навчання сьогодні, безумовно, неможливе. Ціла низка видань методичного характеру заклала підґрунтя щодо розробки нових принципів

дистанційної діяльності сучасної плеяди викладачів-практиків. Так, дослідниками Ю. В. Мельник, Н. Д. Бороденко, Н. В. Богдановою аналізуються загальні проблеми впровадження дистанційної освіти в закладах вищої освіти. У роботах Г. М. Ципіна викладено основи підготовки фахівців у галузі музичної освіти, які не втрачають свого методичного значення в умовах проведення онлайн-занять саме сьогодні.

Відомою вченою, науковцем-практиком нашого часу А. В. Козир усебічно висвітлюються провідні позиції щодо фахової підготовки майбутніх викладачів музичного мистецтва, зокрема принципи національної спрямованості та соціокультурної відповідності в навчанні молоді. Проблематиці освоєння музичних творів на основі вивчення взаємозв'язків музики з філософією, психологією і семіотикою присвячені численні праці В. В. Белікової, теоретичні основи виховання духовної культури майбутніх фахівців розглянуті в роботах Л. І. Уколової.

Методологічні основи дистанційного навчання сьогодні розглядаються у працях учених О. М. Андрєєва, С. Л. Атанасяна, В. П. Беспалько, В. Ю. Бикова, Р. С. Гуревич, Н. А. Панаріної, О. І. Цись.

Відзначимо, що останнім часом у мережі *Internet* все більше з'являється низка матеріалів, у яких не тільки аналізується сучасний стан музичної освіти в Україні під час карантину, але й надаються конкретні пропозиції стосовно вдосконалення методів навчання та форм організації освітнього процесу. Низка авторів торкаються безпосередньо професійних проблем навчання майбутніх музикантів, зокрема хорових диригентів. Серед них сучасні дослідники Л. Л. Васильєва, З. С. Дубовий, Ю. В. Локарева.

Можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі становлення студентів-музикантів активно вивчаються сучасними науковцями. Так, використанню ресурсів *Internet* як джерела різноманітної музичної інформації присвячені праці В. В. Штепи та Т. Л. Цареградської. Дослідниця С. О. Завириліна висвітлює практичні аспекти використання комп'ютера під час вивчення фахових дисциплін «Композиція» та «Аранжування». Творчому процесу створення навчальних комп'ютерних програм для викладання різних музично-теоретичних предметів присвячені роботи Н. Д. Белявіної, І. М. Красильнікова, Н. Н. Глаголевої.

У той самий час слід визнати, що перелік опублікованих матеріалів, які розкривають проблеми викладання хорового диригування в закладах вищої музичної освіти, досить обмежений. Чимало питань щодо організації дистанційного навчання з дисципліни «Хорове диригування» залишаються й досі невирішеними та потребують детального розроблення практичних аспектів

зазначеної дисципліни. «Дистанційне навчання – це один із засобів фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, який на сьогоднішній день залишається недостатньо розвиненим» (Дубовий, 2017, с. 49).

Виклад основного матеріалу. Як було вище зазначено, інтеграція традиційних та інноваційних методів музичної освіти сьогодні є найважливішим завданням сучасності. Методи використання сучасних інновацій у музичній освіті диригентсько-хорового профілю мають бути спрямованими на якість навчання хорового диригента, на розвиток професійно-творчих здібностей та виявлення його художньо-творчого потенціалу з перспективою його використання в подальшій практичній діяльності.

Одним із значущих завдань на цьому шляху визначається необхідність інтеграції відомих нам традиційних форм і методів навчання диригентському мистецтву із інноваційними комп'ютерними освітніми технологіями. Для досягнення поставленої мети ми визначили завдання щодо досліджуваного феномену:

- аналіз проблематики навчання хоровому диригуванню в умовах дистанційної освіти та карантину;
- усвідомлення нових підходів до фахової підготовки студента-диригента;
- обґрунтування найбільш ефективних методів щодо викладання фахової дисципліни диригентського циклу в ситуації вимушеної «безконтактної» форми навчання студентів основам з хорового диригування.

Методична база навчального процесу з хорового диригування містить здебільшого традиційні методи. Це навчально-творчі спостереження та репродукція, порівняння, аналіз і самоаналіз, обговорення змісту навчального матеріалу й поступове ускладнення завдань. В умовах дистанційного навчання названі вище методи набувають нового й глибшого за навчальним призначенням наповнення. До того ж, вирішально зростає роль такого край важливого у практиці онлайн-занять методу, як «відеофіксація».

Аналіз та вивчення проблематики навчання студентської молоді в умовах дистанційної освіти та карантину розкриває значущість та інтенсивність розвитку методики викладання всіх без винятку навчальних дисциплін. А досить раптовий перехід на дистанційну форму навчання спонукає викладачів та науковців до термінового пошуку нових ефективних методів викладання хорового диригування з позиції того, щоб тижні та місяці карантину не перетворилися у втрачений для студентів час.

У попередні роки методика викладання хорового диригування здавалася досить ретельно розробленою, хоча, як зауважував

М. М. Канерштейн, «...у галузі теорії диригентського мистецтва одним із найменш досліджених і опрацьованих питань є методика викладання» (Карштейн, 1980, с. 5).

Тож, якщо в роки «безхмарного» періоду навчання диригуванню викладачі скаржилися на недосконалість методики, то онлайн-навчання в умовах сьогодення потребує перегляду традиційних методів навчання, перерозподілу їхньої ролі у справі формування фахових навичок майбутнього диригента.

Саме сьогодні одна з головних проблем у практиці навчання хороших диригентів полягає у відсутності можливості студентів співати в навчальному хорі і здійснювати перші мистецькі кроки в керуванні хором колективом.

Безумовно, «виховання хорошого диригента треба здійснювати в постійному зв'язку з практикою співу в хорі» (Пігров, 1980, с. 132). І згадуючи ці слова видатного українського хормейстера К. К. Пігрова, у час карантину здається природньо було би «опустити руки». Проте такого шляху вирішення питання в освітньому процесі не можна допустити, на такі пасивні дії сучасні викладачі й студенти просто не мають права. Бо кожен із митців і педагогів є патріотом своєї справи з глибоким усвідомленням тимчасовості карантинних заходів, які безперечно матимуть своє закінчення з подальшим відкриттям безмежних просторів мистецтва хорошого співу, який знов залунає над століттями оспіваною в піснях Україною.

Слід зауважити, що відсутність творчого спілкування з учасниками навчального хору – це не єдина проблема в навчанні фахівців диригентського профілю. Звичне диригування під «живий» акомпанемент концертмейстера тепер стає недоступним.

Слід визнати, що сучасні ресурси «Zoom», «Meet», «Skype», «Viber» та інші їм подібні не повною мірою пристосовані до якісного відтворення диригентських жестів як студента, так і викладача. Крім того, практично відсутня можливість виконання хороших творів під аудіо-акомпанемент концертмейстера: затримка сигналу за причини різної швидкості «інтернету» не дозволяє добитися ансамблю у виконанні. Доречно зазначити, що в такому комбіновано-творчому процесі вагомим фактором виступає й рівень забезпеченості студентів потужними в сучасному технологічному сенсі комп'ютерами, який на сьогодні залишається не зовсім задовільним.

Саме тому заняття у відео-режимі дозволяють опрацьовувати лише загальні питання диригентської техніки та інтерпретації хороших творів. Обмежений візуальний контроль за діями студента не завжди дозволяє

викладачеві проконтролювати дрібні, але професійно-важливі деталі постановки диригентського апарату, проаналізувати технічні аспекти дієво-творчого процесу виконання навчальних завдань молодим диригентом. До того ж, у багатьох майбутніх фахівців спрацьовує синдром сором'язливості перед відео-камерою, що не забезпечує на практиці емоційного компоненту в розкритті художнього образу твору, що вивчається.

Таким чином, практична неможливість диригування під акомпанемент концертмейстера є достатньо серйозною проблемою в навчальному процесі. У диригентському класі, виконуючи твір, студент мусив дати вступ концертмейстеру та уявному хору. Реальне звучання музики у фортепіанному викладі корегувалося з безпосередніми діями студента. Це стосувалося темпу, динаміки, штрихів та інших засобів музичної виразності. Але під час онлайн-занять із фаху найчастіше в якості звукового «оформлення» диригентського процесу виступає фонограма. Безумовно, її створює концертмейстер, але в такій формі акомпанементу відсутній «живий» ансамбль звучання музики та жесту. На онлайн-занятті також може використовуватися й запис хорового виконання твору, що вивчається. Але в підсумку елемент керування творчим процесом виконання повністю втрачається.

Розглядаючи творчі процеси навчання мистецтву диригування хором, зауважимо, що в межах диригентського навчання викладач вимагає від студентів створювати повноцінний й якісний запис виконання самостійних завдань із «Хорового диригування» за допомогою *смартфону* або *веб-камери*. Такий підхід дозволяє ретельніше оцінити досконалість самого процесу диригування, проте на створення подібного відео-запису інколи витрачається чимало часу. До того ж, аналіз виконаного студентом завдання у вигляді відео-матеріалу передбачає доволі тривалу затрату часу викладачем-диригентом. Таким чином, навчальна робота, яка здійснювалася на «очному» занятті за лічені хвилини, в умовах проведення дистанційних занять може зайняти кілька годин! Але слід визнати, що результат у такій декілька своєрідній формі диригування визначається все ж таки творчо-обмеженим й художнім процесом керування не спостерігається.

Таким чином, розгортаючи методичну палітру практичної роботи з майбутніми хоровими диригентами, відзначимо, що зміна підходів до використання різних прийомів і методів навчання диригентському мистецтву пояснюється, перш за все, обмеженими можливостями візуального контролю за діями студента.

«Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні

програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування» (Андрусенко, 2017, с. 7).

Отже, *репродуктивний метод*, незважаючи на критичне ставлення до нього багатьох педагогів, саме сьогодні не втрачає своєї ролі як обов'язкова умова дистанційного спілкування студента і педагога. Але на шляху його застосування постають певні труднощі.

Як вже було зазначено, спілкування зі студентами за допомогою різноманітних систем відеозв'язку не надають необхідного рівня якості зображення записаного навчального матеріалу. Як викладач не може повною мірою оцінити і скорегувати дії студента, так і студент не в змозі використати певні диригентські поради. Пояснюється це тим, що деякі з них часто так і залишаються абстракцією без втілення в показі викладача. Таким чином, *метод «копіювання»* не може повною мірою забезпечувати творчу навчальну діяльність безпосередньо на занятті.

Більш того, *методи «спостереження», «репродукції», «порівняння», «обговорення»* набувають дещо «розмитих» форм, оскільки викладачеві доводиться задовольнятися досить умовно-конкретним зображенням студента, який намагається засвоїти певні диригентські прийоми у виконанні навчальних вправ. І як природне віддзеркалення такого процесу майбутньому диригенту залишається слідкувати (наскільки дозволяє відеокамера) за видом фігури викладача-диригента, який прагне продемонструвати студентові той або інший диригентський прийом.

Таким чином, зазначені методи, під час спроби їх традиційного використання в умовах дистанційного навчання, значно втрачають свою ефективність, що, у свою чергу, вимагає від митців-науковців і викладачів-практиків термінового пошуку нових підходів до онлайн-викладання фахової дисципліни «Хорове диригування» в закладах вищої освіти музичного профілю.

Усвідомлення значущості й нагальної необхідності нових підходів у фаховій підготовці студентів-диригентів розкриває сьогодні перед науковцями та практиками з мистецтва хорового диригування нові глибинні перспективи.

Українські викладачі закладів вищої освіти музичного спрямування безперечно чекають повернення «*offline*»-занять. Але маємо зазначити цікавий факт! Саме на фоні ностальгії й очікування бажаного повернення до традиційних форм проведення навчальних занять відбувається інтенсивна науково-методична робота, свідченням чого є вагоме зростання кількості наукових публікацій, присвячених проблемам дистанційної освіти

й засобам їх вирішення на практиці. «Є всі підстави стверджувати, що саме сьогодні формується дидактика дистанційного навчання і є потреба у створенні часткових методик дистанційного навчання в межах предметної підготовки студентів вищої школи» (Дубовий, 2019, с. 65).

Сьогодні виникає безліч суперечностей у думках науковців-теоретиків, методистів та практиків. І не можна стверджувати, що традиційні методи навчання не працюють в умовах дистанційної освіти. Труднощі з використанням методів «спостереження», «репродукції», «обговорення» та інші безперечно виникають під час спілкування викладача і студента в реальному часі навчання. Саме з такої позиції значно підвищує ефективність традиційних методів застосування в освітньо-мистецькому процесі диригування *«відео-фіксація»*.

Сутність даного методу полягає в тому, що студент за допомогою смартфона або веб-камери виконує якісну відео-зйомку процесу власного диригування. Як засвідчує сьогоднішня практика, сучасні *«гаджети»* дозволяють добитися досить високої якості зображення, яка достатньою мірою може забезпечити викладачеві можливість ретельно проаналізувати особливості диригентської манери студента й висловити конкретні навчальні зауваження. Безумовно, відео-фіксація потребує часу і додаткових зусиль, проте вона є одним із ключів, які відкривають реальну й практичну можливість для вдосконалення *мануальної техніки студента*.

Слід додати, що *диригування під фонограму*, на перший погляд, робить диригента безвольним, позбавляє його керівної функції. Проте навіть така форма виконання може принести й користь.

По-перше, диригуючи під фонограму студент вчиться тримати темп, де досить важливим компонентом процесу є *розвиток чуття витримки музичних пауз*. Часто студент, не відчуваючи тривалість паузи між акордом налаштування і початком хорового твору, «не попадає» в темпоритм твору і перші такти диригування стають невпевненими й доволі неякісними. Проте поступово, навчаючись відчувати музичну паузу, студент починає здійснювати диригентський процес все більш організовано. Паузу в музиці можна прорахувати, проте лічбу необхідно виконувати тільки у визначеному для виконання темпі, що має стати професійним «законом» для майбутнього професіонала-диригента.

По-друге, у практиці диригування є ще один важливий *метод «живого» диригування*, який не є пов'язаним із фонограмою. Це *диригування під власний спів студента без допомоги концертмейстера*. Таке виконання не тільки зміцнює впевненість студента-виконавця, але й

розвиває його музичний слух, покращує звуко-висотну інтонацію, що є для хорового диригента надзвичайно важливими професійними якостями.

По-третє, надзвичайно цікавим у такому процесі може пропозиція студенту-диригенту щодо фактичного *створення віртуального вокального ансамблю*, де б саме він виступав у ролі справжнього диригента. Але, безумовно, така робота потребує наявності досить потужного комп'ютера й відповідного сучасного програмного забезпечення.

Підходячи до обґрунтування найбільш ефективних методів навчання мистецтву хорового диригування за умов відсутності професійно-особистісного контакту викладача і студента в навчальному процесі дистанційної освіти, буде доречним підкреслити, що дистанційне вивчення хорового диригування, з одного боку приводить до втрати певних необхідних граней навчального процесу, проте дозволяє звернути увагу на ті елементи фахових компетенцій, які зазвичай залишалися поза увагою як викладача, так і самого студента.

Як засвідчує практичний досвід, значна частина студентської аудиторії відчуває доволі вагомим хвилювання перед теле- або відео-камерою. Проте це хвилювання вкрай необхідно подолати: сучасний музикант стикається з телекамерами досить часто і відчуття дискомфорту в окресленому контексті його не повинне лякати. Такий фактор слід вважати надзвичайно важливим у справі формування особистісних якостей молодого диригента.

Застосування *відео-фіксації* у процесі фахового навчання саме в онлайн-умовах надає методам аналізу, самоаналізу, порівняння та обговорення надзвичайної вагомості й актуальності, бо одночасно з цим онлайн-заняття стають платформою для спілкування і усвідомлення студентом значущості шляхів удосконалення мануальної техніки з диригування та поглибленого розуміння змістовності матеріалу хорового твору. У такому навчально-методичному контексті дві процесуальні форми роботи («онлайн-заняття» та «відео-фіксація») стають взаємодоповнюючими освітніми заходами.

Ми припускаємо думку й версію ефективності диригування студентом творів «*a cappella*» лише *під власний спів*, що може забезпечити якісний розвиток чуття ладу, темпу та пауз, агогіки, а також навички впевненого інтонування.

Окремо слід сказати про можливість підвищення рівня теоретичного осмислення студентами диригентських проблем. Саме в умовах карантину створюються досить сприятливі умови для *реферування* навчально-методичних посібників з хорового диригування. Це можуть бути праці

М. Ф. Колесси, М. М. Канерштейна, І. П. Заболотного та ін. Таким чином, може бути забезпеченим досить міцне теоретичне підґрунтя для вдосконалення диригентської техніки починаючим диригентом у його найближчому майбутньому, коли знов будуть відновленими заняття «*off-line*» після завершення карантину. Крім того, доречним буде більше уваги приділяти формі роботи з аналізу хорових творів, які вивчаються. Розгорнутий аналіз доцільно виконувати за планом, який запроваджується в конкретному закладі освіти. Прикладом у цьому може слугувати план аналізу хорового твору, розроблений кафедрою хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання Навчально-наукового інституту культури і мистецтв Сум ДПУ імені А. С. Макаренка:

I. Загальні відомості про твір та його автора

- 1.1. Характеристика творчості автора музики
- 1.2. Відомості про автора віршів
- 1.3. Аналіз тексту пісні (тема, ідея, особливості викладу)

II. Аналіз музично-виразних засобів

- 2.1. Форма
- 2.2. Тональний план
- 2.3. Розвиток мелодії
- 2.4. Характеристика ритму
- 2.5. Метр
- 2.6. Фактура
- 2.7. Гармонія
- 2.8. Характеристика динамічного розвитку, визначення кульмінацій.

III. Вокально-хоровий аналіз

- 3.1. Тип та вид хору
- 3.2. Діапазон хору та хорових партій
- 3.3. Теситура
- 3.4. Хоровий ансамбль
- 3.5. Хоровий стрій

IV. Виконавський план

- 4.1. Вивчення партитури диригентом
- 4.2. Планування репетиції
- 4.3. Особливості спілкування диригента з колективом
- 4.4. Правила орфоєпії під час співу
- 4.5. Виразність динаміки
- 4.6. Значення та доступність твору

V. Список використаних джерел.

Слід зазначити, що інколи студенти недооцінюють важливість ознайомлення з відомостями про композитора, про епоху, коли був створений хоровий твір. Такі відомості, можливо, не впливають автоматично на мануальну техніку студента, але неминуче роблять зміст твору більш зрозумілим і, як наслідок, виконання більш переконливішим. Тому, використовуючи терміни карантину, доречним у самотійній підготовці студента-диригента стане виконання письмового аналізу хорового твору і, зокрема, вивчення життєвого шляху авторів твору та епохи, коли був створений даний твір. Як свідчить практика, поступово і впевнено студент починає відчувати позитивний вплив подібної форми підготовки до успішного процесу опанування мистецтвом хорового диригування.

Безумовно, дистанційна форма освіти потребує розвитку навичок роботи і студентів, і викладачів із комп'ютером та *internet-ресурсами*. «Для забезпечення навчального процесу з цією формою навчання на належному рівні необхідне масштабне застосування потужних комп'ютерних систем, які будуть у змозі забезпечити віддалений (дистанційний) доступ до захищених інформаційних систем і ресурсів навчального призначення, таких як віртуальні центри знань, електронні бібліотеки, курси дистанційного навчання, електронні підручники, віртуальні лабораторні практикуми, системи тестування, відео-конференції тощо, та інтелектуальне керування цим доступом» (Васильєва, 2017, с 49).

Ще одна з перспективних форм роботи студента-хормейстера в умовах карантину – *створення віртуального хору або ансамблю*. Створення віртуального ансамблю (або, що менш імовірно, хору) не тільки дозволило би студентів відчувати відповідальність за якість власного диригування, але й отримати творчий результат і мистецьке задоволення. Для виконання даного завдання необхідно створити відео-запис з диригуванням запропонованого твору диригентом, треба розіслати ноти учасникам колективу (студентам зі складу навчального хору). Дивлячись на диригента на екрані монітора, студенти мають виконувати партії конкретного хорового твору, записати виконання своєї партії будь-яким засобом фіксації і потім надіслати керівнику. Лише потім (за наявності всіх отриманих файлів із вокально-хоровими матеріалами виконавців) має відбутися найцікавіша (та досить складна) робота диригента щодо зведення всіх партій у єдину (нестандартну) форму вокально-хорового виконання за допомогою новітніх комп'ютерних програм, які поки ще мало хто опанував. Даний процес захоплює творчо, але складність його безперечна й надзвичайно висока.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, незважаючи на сучасне становище обмеження традиційних форм професійно-особистісного контакту викладача і студента-диригента в освітньому процесі в умовах дистанційного навчання (відсутність можливості здійснювати спів у навчальному хорі та диригувати хором колективом, на втрату звичного для нас «живого» професійно-творчого спілкування) студенту може бути надано методичне забезпечення щодо вдосконалення його фахової компетентності за умов керівництва даним процесом досвідченим педагогом. Ефективності такого процесу сприятиме вдале комбінування традиційних методів навчання з новими професійно значущими теоретичними та практичними підходами (реферування методичних матеріалів, аналіз навчального хорового твору, відеофіксація, диригування під власний спів «*a-cappella*», диригування під фонограму, створення віртуального хору) у практиці здійснення дистанційної диригентської освіти. Дистанційні заняття мусять підняти рівень володіння студентом комп'ютерними програмами, що є навдзвичайно важливим у час всебічного стрімкого розвитку цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрусенко, Н. В. (2017). Дистанційне навчання в Україні. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.)*. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ (Andrusenko, N. V. (2017). *Distance education in Ukraine. Distance education as a modern educational technology: materials of the interuniversity webinar* (Vinnytsia, March 31, 2017). Vinnytsia: VTEI KNTEU).
- Васильєва, Л. Л. (2017). Досвід впровадження дистанційного навчання у фахову підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 7 (71)*, 48-58 (Vasilieva, L. L. (2017). The experience of introducing distance learning in the professional training of future teachers of music. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 7 (71)*, 48-58).
- Дубовий, З. С. (2019). *Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Кривий Ріг (Dubovy, Z. S. (2019). *Formation of future music teachers' independence in the process of distance learning* (PhD thesis abstract). Kryvyi Rih).
- Камінська, П. А., Новіков, Ю. Л., Томашевський, В. М. (2011). Огляд сучасного стану систем дистанційного навчання. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Комп'ютерні технології, Т. 160, Вип. 148*, 146-157 (Kaminska, P. A., Novikov, Yu. L., Tomashevskiy, V. M. (2011). Review of the current state of distance learning systems. *Scientific works of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. Series: Computer technology, T. 160, Issue 148*, 146-157).
- Канерштейн, М. М. (1980). Про методику навчання диригентів. *Питання диригентської майстерності*. Київ: «Музична Україна» (Kanerstein, M. M. (1980). On the methods of conductors training. *Questions of conducting skills*. Kyiv: "Musical Ukraine").
- Пігров, К. К. (1956). *Керування хором*. Київ: Держ. видав. образотворчого мистецтва і музичної літератури (Pihrov, K. K. (1956). *Choir management*. Kyiv: State publishing house of fine arts and music literature).

РЕЗЮМЕ

Карпенко Евгений, Крамская Светлана. Изучение хорового дирижирования в условиях дистанционного обучения.

В статье рассматривается диалектический процесс теоретических проблем и методически-творческих находок в практике проведения онлайн-занятий по дисциплине «Хоровое дирижирование» в условиях вынужденной ситуации карантина. Авторами раскрываются особенности специальной подготовки в обозначенном контексте, конкретизируется их собственный подход к проблеме дистанционного обучения в учреждениях высшего образования музыкальной направленности. В статье определяются методические аспекты изменений в подходах к использованию традиционных методов обучения специальной дисциплине дирижерского цикла, обозначаются новые возможные пути и эффективные методы дирижерско-хорового образования талантливой молодежи в непростых условиях современности.

Ключевые слова: хоровое дирижирование, дистанционное образование, методы обучения, компьютерные технологии.

SUMMARY

Karpenko Eugen, Kramska Svitlana. Study of choral conducting in the conditions of distance education.

The relevance of the chosen topic lies in the need to adapt the methodology of teaching choral conducting in higher education institutions of Ukraine in conditions of a pandemic and quarantine.

The sudden change in the conditions of teaching and learning has caused not only various educational problems, but also has intensified the work of scientists in the context of their solution. Today, the Foundation for Scientific and Methodological Works has prepared Ukrainian education for the intensive implementation of modern computer technologies, without which distance learning is impossible.

Nowadays the most important task is integration of traditional and innovative methods of music education. Methods of using modern innovations in music education of conductor and choral profile should be aimed at enhancing choral conductor's training, developing professional and creative abilities and identifying his artistic and creative potential with the prospect of its use in further practice.

One of the important tasks in this direction is the need to integrate well-known traditional forms and methods of teaching the art of conducting with the use of innovative computer educational technologies.

The current situation of the pandemic limits the traditional forms of professional and personal contact between a teacher and a student-conductor in the educational process in conditions of distance learning. But a student can be provided with methodological support for improving his professional competence under the guidance of an experienced teacher. The effectiveness of this process will be facilitated by the successful combination of traditional teaching methods with new professionally significant theoretical and practical approaches (reviewing methodological materials, analyzing educational choral work, video recording, a cappella conducting, phonogram conducting, creating a virtual choir) in the practice of distance conducting education.

Key words: choral conducting, distance education, teaching methods, computer technologies.